

Kommentar till lärarmaterialet

Det här materialet är framtaget med tanke på lärares begränsade arbetstid. Man har tusen järn i elden och alla kurser startar samtidigt. Kanske har man inte haft tid att sätta sig in i Gy25 ordentligt? Eller så var det länge sedan man undervisade i svenska för ettorna? Kanske är man helt nyexaminerad? Syftet med det här arbetet är att det i så fall ska vara en startpunkt man kan utgå ifrån. Oavsett om man är helt ny som lärare eller om man bara behöver någon som redan fixat lektionsplaneringen till nästa vecka åt en så kan man hitta något här.

Inledningsvis finns en läsårsplanering som sedan återkopplas i de enskilda kapitlen. Man kan självklart välja att bara göra några moment eller vända helt på planeringen, men den finns som en resurs. Varje kapitel inleds också med en kort kommentar om hur varje moment kan kopplas till Gy25 och vad som är nytt i jämförelse med Gy11.

Texten riktar sig till dig som lärare, till skillnad från lärobokens texter som riktar sig till eleverna. Undantaget är textrutorna med konkreta uppgiftsinstruktioner – där tilltalas eleverna direkt. Eftersom tanken med materialet också är att det ska vara en konkret planeringshjälp så finns även skisser för eventuella presentationer i pdf-format. Antingen så kopierar man dem rakt av eller så kan man modifiera dem utifrån egna behov. Här finns också förslag på extra aktiviteter, läxförhör och uppslag till bedömningsuppgifter. Allt fritt att anpassa efter behoven i den egna undervisningen.

Läsårsplanering

Augusti

- Lära-känna-övningar, brevskrivning, tid för diagnoser etcetera.
- Studieteknik & språkriktighet (kapitel 4)

September

- Första boken/urval av noveller (kapitel 3)
- Läslogg/boksamtal (bedömning)
- Flödesskrivning, kreativt skrivande kopplat till boken man läser

Oktober

- Litteraturhistorisk översikt (kapitel 7)
- Anteckningsteknik
- Muntliga redovisningar/prov (Uppgift: informerande tal, finns i kapitel 1)

November

- Påbörja andra boken
- Referatskrivning, citatteknik (kapitel 2)

December

- Bokprov/skriva recension (Uppgifter finns i kapitel 2 och 3)

Januari

- Källkritik (kapitel 6)
- Skrivprocess, disposition mm.

Februari

- Disposition (kapitel 2)
- Citat- och referatteknik
- Argumenterande text (Uppgift finns i kapitel 2)

Mars

- Individuell återkoppling på text
- Tredje boken + skriftlig redovisning (bedömning)

April

- Språksociologi (kapitel 5)
- Individuella muntliga presentationer (kapitel 1)

Maj

- Nationella prov
- Filmanalys (kapitel 3)

1 – Tala

Tidsåtgång:

Tre lektioner för introduktion, fyra lektioner för manusarbete + redovisningar (en till två lektioner, beroende på gruppstorlek) = ungefär fyra veckor för arbetsområdet.

Centralt innehåll Gy25:

- Muntlig framställning i och inför grupp med fokus på anpassning till sammanhang, syfte och mottagare. Manuskrivande och hjälpmedel för att stödja muntliga framställningar. Att lyssna och ge respons som är anpassad till kommunikationssituationen. Grunderna i den retoriska arbetsprocessen.

Kommentar: Muntlig framställning har tidigare funnits i kursen svenska 1. Det som är nytt för Gy25 är att manuskrivande för muntliga presentationer lyfts fram, samt att den retoriska arbetsprocessen introduceras redan på nivå 1.

Om man väljer att börja med första kapitlet direkt i början på höstterminen i ettan då eleverna fortfarande inte känner varandra kan man använda en eller ett par av övningarna på s. 11–13 även som ”lära-känna-övningar”, kanske i kombination med egna sådana, till exempel ”Galavinnaren” eller ”Ensam på scenen”. Läger man in arbetsmomentet senare under terminen, i kombination med någon planerad redovisningsuppgift kan det vara en idé att träna gruppen redan i förväg att kunna lyssna uppmärksamt på framförandena och framförallt ge konstruktiv respons, till exempel med metoden ”Two stars and a wish”, s. 55 + övning s. 59.

1. Introduktion (tre lektioner)

Lektion 1: Talängslan

Man kan låta eleverna börja diskutera ämnet i grupp. Ett förslag är att helt enkelt läsa inledningen på s. 6–7 för eleverna högt och fråga om de känner igen sig eller vad de skulle tänka i situationen. Därefter kan de diskutera frågorna på s. 7 i grupp och kanske även göra någon övning på s. 11, till exempel ”Erfarenheter av egna tal” eller ”Skräckfantasier”. Låt eleverna upptäcka att de säkert inte är ensamma om att tycka det är läskigt! Vill man komplettera lektionen har till exempel *UR Play* flera program om att övervinna talängslan som man kan titta på gemensamt.

Lektion 2: Partesmodellen

En övergripande introduktion till de olika delarna samt begreppen ethos, pathos och logos kan göras med ett bildspel (se underlag nedan). Komplettera lektionen med en eller ett par praktiska övningar, till exempel ”Klasskamraterna” eller ”Publikanpassning” på s. 18 som kan redovisas muntligt i grupp/helklass eller skriftligt som en reflektionsövning. Om man vill kan man ge eleverna s. 14–15 i läxa så att de läser på de (eventuellt) nya begreppen.

Förslag på läxförhör: ordna parteslärans ord i rätt ordning eller para ihop orden med rätt förklaring.

Lektion 3: Talanalys

Låt eleverna använda partesmodellen för en kort analysövning; detta gör att de kan träna på begreppen och samtidigt lär sig mer om partesmodellen. Att studera förebilder (sk. copia) är även vanligt inom retoriken. Använd modellen på s. 58–61. Talet av Alice Bah som föreslås är bra men väldigt använt, vill man ha ett nytt tal finns många transkriberade tal på svenskatal.se. Bestäm om redovisning ska ske muntligt eller skriftligt, enskilt eller i grupp.

2. Manus och redovisning (fyra lektioner)

Förslag på examinationsuppgifter

i kombination med andra arbetsområden:

a) Informerande tal om språksociologi (kapitel 5)

Uppgiftsinstruktion:

Du ska hålla ett informerande tal inför klassen där du ska presentera fakta om olika språkbruk, exempel på hur det används/var det förekommer och hur det påverkar inställningen till den som talar/skriver. Du måste presentera dina fakta så att alla hänger med; förklara eventuellt termer eller begrepp och liknande.

Talet ska vara 3–5 minuter långt. Du ska ha någon typ av presentationstekniskt hjälpmedel, det vill säga Powerpoint, Prezi, Canva eller liknande på minst tre bilder (förutom titelsidan). Tänk på att det du väljer att visa ska vara ett stöd till ditt framförande – det ska inte ta fokus från det du säger, och vara väl integrerat i presentationen.

Du får ha manus/stödord när du genomför din presentation, men tänk ändå på att träna ordentligt innan så att du vet vad du ska säga, när du ska byta bild och så vidare. När du har framfört din presentation lämnar du in ditt bildspel och manus till läraren.

Förslag på fördjupning/utveckling av uppgiften: Du ska också intervjua ca 10 personer i olika åldrar om deras inställning till olika aspekter av språk. Försök få ett representativt urval = fem yngre personer och fem äldre. Resultatet av undersökningen ska också ingå i presentationen.

b) Informerande tal om litteraturhistoria (kapitel 7)

Uppgiftsinstruktion:

Du ska hålla ett informerande tal inför klassen där du ska presentera en författare/ett verk och en litterär epok. Du kan ta upp när epoken inföll, vad som är typiskt under den tiden och vad författaren du presenterar skrev. Du måste presentera dina fakta så att alla hänger med. Använd boken som källa, men du kan också fråga din lärare om tips på mer material för fördjupning.

Talet ska vara 3–5 minuter långt. Du ska ha någon typ av presentationstekniskt hjälpmedel, det vill säga Powerpoint, Prezi, Canva eller liknande på minst tre bilder (förutom titelsidan). Du kan också välja att skriva stödord på tavlan eller kanske spela upp musik, men tänk på att det du väljer att visa ska vara ett stöd till ditt framförande – det ska inte ta fokus från det du säger, och vara väl integrerat i presentationen.

Du får ha manus/stödord när du genomför din presentation, men tänk ändå på att träna ordentligt innan så att du vet vad du ska säga, när du ska byta bild och så vidare. När du har framfört din presentation lämnar du in ditt bildspel och manus till läraren.

c) Argumenterande tal med koppling till argumenterande text (kap. 2.13)

Uppgiftsinstruktion:

Du ska hålla ett argumenterande tal inför klassen där du ska ta ställning för eller emot något. Tänk på att dina klasskamrater kanske inte är lika insatta i ämnet som du. Du måste alltså presentera dina argument så att alla hänger med; förklara eventuellt termer eller begrepp och liknande.

Välj en insändare eller debattartikel med en tydlig tes. (Läraren kan också välja ut några som är lämpliga.) Hitta textens tes och argument och skriv ditt svar – du ska alltså argumentera mot texten. Talet ska vara 3–5 minuter långt. Du ska ha en tydlig tes, separata argument, och minst ett motargument, vilket gärna får hämtas från insändaren eller artikeln du läste. Många av tipsen i kapitlet om argumenterande text fungerar också väldigt bra för ett argumenterande tal.

Du får ha manus/stödord när du genomför din presentation, men tänk ändå på att träna ordentligt innan så att du vet vad du ska säga och kan lägga fokus på framförandet. När du har framfört din presentation lämnar du in ditt manus till läraren.

d) ... eller låt eleverna förbereda en redovisning på valfritt ämne.

Uppgiftsinstruktion:

Du ska hålla ett informerande föredrag inför klassen där du ska presentera något du är intresserad av. Ta något ämne som du kan mycket om, men tänk på att dina klasskamrater kanske inte vet något alls om ämnet. Du måste alltså presentera dina fakta så att alla hänger med; förklara eventuellt termer eller begrepp och liknande.

Talet ska vara 3–5 minuter långt. Du ska ha någon typ av presentationstekniskt hjälpmedel, det vill säga Powerpoint, Prezi, Canva eller liknande på minst tre bilder (förutom titelsidan). Du kan också välja att ta med dig en sak att visa upp, skriva stödord på tavlan eller kanske spela upp musik, men tänk på att det du väljer att visa ska vara ett stöd till ditt framförande – det ska inte ta fokus från det du säger, och vara väl integrerat i presentationen.

Du får ha manus/stödord när du genomför din presentation, men tänk ändå på att träna ordentligt innan så att du vet vad du ska säga, när du ska byta bild och så vidare. När du har framfört din presentation lämnar du in ditt bildspel och manus till läraren.

Lektion 4: Intellectio & Inventio

Eleverna använder ”De sju frågornas metod” (s. 22–23) för att komma igång med sitt manus. Det kan vara bra att lägga lite extra energi på att de kommer igång med manusarbetet och får ner idéer och tankar på papper. (Tips: låt dem skriva i låst arbetsyta på lektionstid för att säkerställa att det är eget material – även om det bara är ”utkast”.)

Lektion 5: Dispositio & Elocutio

Använd inledningen till lektionen att prata lite extra om disposition utifrån den uppgift eleverna gör. Ska eleverna skriva ett argumenterande tal kan man till exempel göra övningen ”Narratiofördjupning” på s. 32. Man kan också göra någon övning om stilnivåer, s. 36–37. Eleverna skriver klart ett första utkast ...

Lektion 6: Memoria

... och får det utskrivet i handen nästa lektion. Be dem att läsa sin text högt för en kompis och sedan skriva om texten. Många elever kommer att tycka att detta är totalt slöseri med tid. Men i efterhand är det många som upptäcker att det blir bättre andra gången, att de kommer ihåg texten bättre och att de får ett bättre flyt i texten. Win - win - win! Alternativt så använder man den andra manusskrivningen till att eleverna får tillverka manuskort och skriva ner stödord från sitt första manus på dem. Lär eleverna något om minnestekniker, s. 38-42

Lektion 7: Actio & Emendatio

Eleverna redovisar. Beroende på gruppstorlek kan det ta en eller ett par lektioner. Har man gott om tid eller en klass med mycket talängslan kan man lägga en lektion före redovisningarna på att till exempel träna på röst och tempo (övningar s. 45–46). Om gruppen är säkrare får de redovisa direkt, men hoppa inte över att diskutera framförandena med eleverna (emendatio). Innan eleverna själva förstår vad som är kvaliteter i ett framförande får ofta läraren modellera feedbacken åt dem, annars blir det gärna ”du talade högt och tydligt och tittade på publiken flera gånger”. Försök få eleverna att också uppmärksamma saker som tonfall och kroppsspråk, hur ledigt talet framförs, och så vidare. Titta gärna i kapitlet om respons (s. 54–58) gemensamt med eleverna före redovisningarna så att de också vet hur de ska bete sig som publik. (Tips: för att jämma ut ”balansen” mellan den som redovisar och får respons och publiken som ger respons kan man också låta eleven som presenterat ge feedback till publiken, om de kändes uppmärksamma eller om de verkade distraherade etc. Funkar inte alltid men kan vara värt att testa!)

Bildspel

Följande text är ett underlag till ett bildspel som du kan använda som inspiration till dina egna presentationer.

Introduktion till retorik

Vad är retorik?

”Konsten att vad det än gäller finna det som är bäst ägnat att övertyga”
- Aristoteles

De retoriska delarna (partesmodellen)

- Intellectio – förstå och analysera uppgiften
- Inventio – ”inventera” stoffet
- Dispositio – organisera stoffet
- Elocutio – utsmyckning
- Memoria – träna, träna, träna!
- Actio – framförande
- Emendatio - utvärdering

Intellectio – förstå och analysera uppgiften

- Vilka frågor kan vara bra att ställa sig i den här delen?
- Vilka saker behöver man ta reda på?
- Till exempel: publik, tillfälle, anledning till talet och så vidare

Inventio – inventera stoffet

- Vilket material ska jag använda?
- Argument
- Citat & källor
- Bakgrundsinformation

Syfte? Informera, övertyga, väcka känslor?

Dispositio – organisera stoffet

Grundstruktur:

- Inledning
- Huvuddel
- Avslutning

Vad är viktigt att tänka på i varje del?

Elocutio – utsmyckning

- Vilken stil passar publiken?
- Skriv för örat!
- Alla stilfigurer passar inte till allt!

Memoria – träna, träna, träna!

- Minnestekniker?
- Träna framför spegeln eller ta hjälp av kompisar/familj
- Filma dig själv?

Actio – framförande

- Manuskort eller inte?
- Helordsmanus vs stolpar?
- Röst och kroppsspråk
- Kläder med mera

Emendatio – utvärdering

- Vad gick bra och vad är du nöjd med?
- Eventuell respons från publiken eller andra reaktioner?
- Vad kan förbättras till nästa gång?

Talets talarorienterade egenskaper

- Logos
- Pathos
- Ethos

Hur man stärker sitt ethos

- Etos handlar om att verka trovärdig och pålitlig och skapa förtroende för sin person.
- Visa dig kompetent, ämneskunnig och entusiastisk.
- Peka på personliga erfarenheter - du visar att du har insikt i ämnet.
- Visa åhörarna omtanke. Du kan sätta dig in i deras situation.
- Etos framkommer också genom hur du klär dig samt genom ditt kroppsspråk, din röst och din blick.

Hur man använder pathos

- Patos handlar om att beröra åhörarna genom att vädja till deras känslor, till exempel:
 - glädje (t.ex. humor)
 - medkänsla
 - hopp
 - sorg
 - rädsla

Hur man använder logos

- Logos handlar om att vädja till lyssnarens förnuft genom att använda starka och trovärdiga argument.
- Presentera fakta, statistik och forskning.
- Genomtänkta och sakliga resonemang.

2 – Skriva

Tidsåtgång:

Se styckena **processkrivning** och **bedömningsskrivning**. Övrigt innehåll i kapitlet, löpande under läsåret.

Centralt innehåll Gy25:

- Skriftlig framställning av olika typer av texter för kommunikation, lärande och reflektion, däribland argumenterande texter och kreativt skrivande.
- Struktur och språkliga drag i olika typer av texter. Skriftspråkets normer för språkriktighet och vilka språkliga egenskaper som gör att en text fungerar väl i sitt sammanhang. Användning av digitala verktyg för textbearbetning samt för respons på texter. Citat- och referatteknik.
- Läsning av och samtal om sakprosa. Produktion av texter som anknyter till läst sakprosa.

Kommentar: Det centrala innehållet som berör skrivande i ämnet är ganska likt det som tidigare beskrivits i Gy11. Den stora skillnaden är att man nu gör plats även för kreativt skrivande. Man har även infört en punkt som kopplar ihop läsning (av sakprosa) med produktion av texter. "Argumentationsteknik" har försvunnit som egen punkt och finns nu istället enbart som exempel på olika texter som kan skrivas, detta kan tolkas som att det är något mindre fokus på just argumentation, till fördel för andra typer av texter.

Generella tips

Skrivande är givetvis en central del av undervisningen i svenskämnet. En av utmaningarna för lärare kan ligga i att skilja på skrivande som process och skrivande som produkt. Det är lätt hänt att eleverna bara skriver när de ska bli bedömda på det och att de alltså inte får tillfälle att utveckla och träna sig på att skriva. För att undvika detta kan man införa regelbundna korta skrivövningar eller återkommande inslag där eleverna får utrymme att skriva utan att bli bedömda på det. För att det ändå ska kännas meningsfullt för eleverna att genomföra övningarna (om eleverna är så "betygsskaddade" att de bara se det som lönt att jobba om de får ett betyg) kan man ibland samla in elevtexter och till exempel diskutera olika anonyma elevexempel i helklass.

Skrivande som aktivitet är nära förbundet med läsande, och det understryks numera i Gy25. Det är alltså en god idé att alltid introducera alla större skrivuppgifter genom att först läsa in sig på ämnet och på texttypen för att eleverna ska förstå att skrivande inte

är något frikopplat från läsandet. Det är också viktigt att eleverna tidigt förstår att de måste bli goda läsare av sina egna texter för att kunna redigera och korrekturläsa dem på egen hand. Lämna inte allt för mycket av det arbetet till redigeringsprogram!

En annan god idé kan vara att se till att alla elever i årskurs ett redan första veckan får ett anteckningsblock som de ska ha med sig på alla lektioner. Det kan tyckas som en banal sak, men fördelarna är många: eleverna kan uppmuntras att snabbt samla tankarna om något ämne inför en grupp- eller klassdiskussion, skriva utkast och skisser för hand som sedan renskrivs, göra tankekartor, med mera, förutom att de på detta vis också kan uppmuntras att ta lektionsanteckningar för hand. Dessutom tydliggörs på detta sätt skrivprocessen för eleverna på ett ganska konkret sätt. Läs - med pennan i handen, tänk - med pennan i handen, skriv - med pennan eller på datorn. Dessutom uppmuntras analoga arbetssätt och möjligheter till maskinskriven text minimeras.

Vilken policy man har för datoranvändning på skolan och i det egna klassrummet är för övrigt en annan fråga som man bör fundera över redan innan man tar emot en ny etta. I takt med att möjligheterna till AI-skriven text ökar måste man som lärare också vara mer medveten om hur, när och till vad eleverna använder dator när de skriver. Jag själv låter inte längre eleverna använda dator alls i undervisningen utom till specifika och övervakade bedömningsuppgifter.

Man kan tänka på skrivandet i undervisningen på tre olika nivåer. *Flödesskrivning*, *processkrivning* och *bedömningsskrivning*. Flödesskrivning är något man kan försöka få in ofta. Det handlar mest om att få igång eleverna att uttrycka sig skriftligt utan att känna pressen att bli bedömd eller utvärderad. Processkrivning kan man presentera som ett fokuserat arbetsområde. Här kan man också presentera hantverksgrepp som styckeindelning och disposition. Bedömningsskrivningen är det som eleverna faktiskt betygssätts på, som utgör betygsunderlaget. Förutom texten som skrivs på nationella provet kommer eleverna kanske inte skriva mer än ett par sådana texter under läsåret.

Flödesskrivning

Detta kan man med fördel försöka få in som ett stående inslag. Till exempel kan man börja en annars inte så elevaktiv lektion med en mindre skrivuppgift. På s. 66 finns två uppgifter, "Flödesskrivning del 1" & "del 2" som man kan använda. Man kan också använda tekniken att skriva till en bild, s. 67. Andra sätt att få in skrivande är att ge eleverna korta kreativa skrivuppgifter kopplade till den bok man läser för tillfället, som att ge i uppgift att skriva om en scen ur en annan karaktärs perspektiv, skriva svar på ett brev etc. Även i kapitel 3 om läsning finns många exempel på sådana här mindre skrivövningar kopplade till läsning, se till exempel s. 159, 166, 188. På detta sätt kan man få in kreativt skrivande i undervisningen utan några större ändringar i planeringen.

Processkrivning

Lektionsplanering

Tidsåtgång: tre till sex lektioner. Hur mycket tid man lägger på att gå igenom olika formella aspekter av textskrivning varierar naturligtvis jättemycket utifrån gruppens sammansättning och när på läsåret man kommer in i skrivandet.

I materialet finns ett utkast till en presentation. Om man vill kan man använda denna för att gå igenom lärobokens kapitel 2.2–2.5 som behandlar skrivprocessens olika delar. Man kan göra en genomgång på en lektion och sedan arbeta vidare med att skriva någon text; alternativt kan man dela upp de olika stegen och arbeta med lärobokens övningar till de olika momenten. I det senare fallet tar arbetet förmodligen 3–4 lektioner. Om man vill kan man även lägga in arbete med språkriktighet här, se kapitel 4.

Som avslutning kan man skriva ett referat, där eleverna både tränar sig i att planera sitt skrivande, använda formellt och korrekt språk samt träna sig på att källhänvisa. Referat behandlas i bokens kapitel 2.10, s. 107–110. I presentationen senare i det här lärarmaterialet finns även några bilder som berör referat.

Eleverna kan skriva referat av en text i par eller i mindre grupper. Om någon grupp lyckats extra bra kan man visa och gå igenom det i helklass.

Tidsåtgång: tre lektioner för förberedelser/läsning av text + två lektioner eller en dubbellektion för att skriva text.

Förberedelser: Sök upp några artiklar om ett ämne. Det kan exempelvis vara en faktaartikel och en debattartikel eller två texter för och emot ett ämne.

Lektion 1

Introduktion till genren. Dispositionen i en argumenterande text går igenom. Detta beskrivs i boken s. 127–130. Om man vill kan man också här göra övningen på s. 131 för att konkretisera de olika delarna. Exempeltexten på s. 132–134 samt frågorna på s. 135 går igenom gemensamt.

Lektion 2

Argumentation. Argumentationsteknik presenteras. Man kan gärna lägga lite tid på att diskutera vad som är bra respektive dåliga argument, med hjälp av bokens kapitel 2.13 och 2.14 och de tillhörande övningarna.

Lektion 3

Eleverna läser igenom de utvalda texterna som de ska använda till sin egen text. Texterna analyseras, med hjälp av kapitlen man läst förra lektionen. Vilka argument förekommer i dessa artiklar? Kan de hitta exempel på argumentationsfel? Eleverna kan också som en förberedelse för skrivuppgiften diskutera i grupp hur argumentationen kan bemötas eller om författaren har missat några andra bra argument. Det kan också vara en idé att eleverna får ta ut nyckelord eller göra egna referat av artiklarna. Här beror det ju på hur mycket man vill att eleverna ska förbereda sig och vad man vill få ut av bedömningsuppgiften hur mycket man låter eleverna göra i förväg.

Lektion 4–5

Skrivande. Eleverna skriver egna texter i låst skrivvyta. Om det går att lägga skrivandet på en dubbellektion är det att föredra ur bedömningsperspektiv. Om man ser uppgiften mer som en övning kan skrivandet läggas på två lektioner men då ökar också risken att eleverna gör delar av arbetet utanför lektionstiden, eventuellt med oönskad hjälpmedel. Professionellt omdöme får avgöra från fall till fall.

Uppgiftsinstruktion:

Du ska skriva en debattartikel. Du får själv välja om du vill vara för eller emot ämnet, men du måste ta ställning. Vi kommer att läsa ett antal artiklar om ämnet för att ge underlag till artikeln. Syftet är att framföra dina åsikter om ämnet.

Du kan själv bestämma tesen inom ämnet men tänk på att **en tes alltid är ett påstående** och inte en fråga. Du bör ha minst två argument och ett motargument. Du ska också referera till *minst* en av texterna vi läst gemensamt. Antingen kan du argumentera emot vad den personen skriver, hålla med, eller använda texten som exempel.

Tänk på att din text ska ha inledning och avslutning. Den bör bli ca 600–800 ord.

Din artikel ska kunna skickas in som ett bidrag till en av våra stora morgontidningar och mottagarna av din text är alltså ”allmänheten”. Tänk på att skriva neutralt och korrekt för att öka chanserna för att påverka med din text.

(Lektion 6)

Efter bedömning kan man vid något tillfälle låta eleverna själva rätta olika språkfel i texten, med hjälp av kapitel 4 – se vidare under *Språkriktighet*.

Bildspel

Följande text är ett underlag till ett bildspel som du kan använda som inspiration till dina egna presentationer.

Processkrivning

Skrivprocessen - en text blir till

En text skrivs sällan uppifrån och ner – utan inifrån och ut!

Man börjar nämligen inte med första meningen i inledningen – för då vet man ju fortfarande inte vad man vill säga.

Istället börjar man med att fundera över vad texten ska handla om – ofta genom att **läsa på** om ämnet.

När man vet mer har man också mer att säga.

Skrivprocessen

1. Anpassa till syfte och mottagare
 2. Planera och disponera
 3. Skriv första utkastet
 4. Utveckla och bearbeta
- (återkoppling)

Syfte och mottagare

Varför skriver du?

Olika syften:

- Övertyga → argumenterande text
- Informera → faktatext, instruktion, nyheter
- Underhålla → skönlitterär text, krönikor

Syfte och mottagare

Vem skriver du till?

- Vilka förkunskaper har läsarna?
- Formell eller personlig stil?
- Läsarens attityder till ämnet?

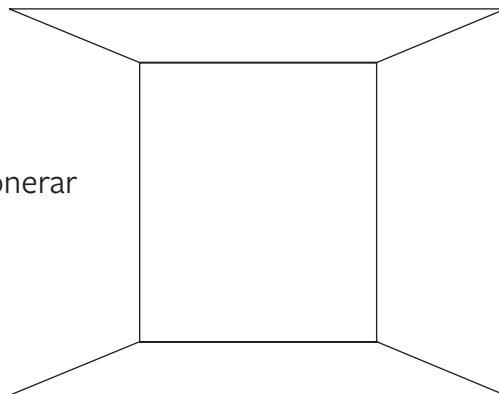
Planera och disponera

Olika tekniker:

- Mindmap
- Nyckelord
- Informationssökning

Planera och disponera

Trådrullen:
Hur man disponerar
en text

Inledning

Huvudtext

Avslutning

Utveckla och bearbeta

Informellt språk:

Personlig ton. Större frihet att förhålla sig till språkregler.
Talspråk och slanguttryck. Språket blir en del av budskapet.

Formellt språk:

Neutral ton. Stavning, ordförråd och meningsbyggnad ska
utgå från normen. Det är innehållet som ska komma fram,
inte **hur** det sägs. Informationstätt men läsvänligt!

3 – Läsa

Tidsåtgång:

Varierande, beroende på texter och arbetsgång.

Centralt innehåll Gy25:

- Läsning av och samtal om sakprosa. Produktion av texter som anknyter till läst sakprosa.
- Informationssökning och värdering av information från olika typer av texter. Sammanfattning och kritisk läsning av texter från olika typer av källor.
- Läsning av, samtal om och analys av skönlitterära texter ur genrerna epik, lyrik och dramatik, författade av såväl kvinnor som män, med betoning på samtida litteratur.

Kommentar: Läsning har fått en mer framträdande roll i Gy25. Både sakprosa och skönlitteratur lyfts fram, samt även gemensamma samtal om de lästa texterna vilket inte har nämnts tidigare. Även analys av olika skönlitterära genrer nämns specifikt. Detta tyder på ett ökat fokus på läsning.

Generella tips

Precis som skrivandet är läsning en central del av svenskämnet. I och med att ämnesplanen i Gy25 också ger underlag för att ge större utrymme för läsning så kan man ta tillvara möjligheten att låta läsningen vara själva stommen i undervisningen. Här presenteras två förslag på planeringar för hur man kan arbeta med läsning i klassrummet: en novelluppgift som avslutas med ett seminarium och en romanuppgift som avslutas med ett skriftligt prov. Dessutom finns en filmanalysuppgift. Men givetvis kan man lägga upp läsning och arbete med olika texter, skönlitterära och narrativa genrer på en miljard olika sätt.

Planering novelltema (3–5 lektioner)

Lektion 1

Högläsning/gemensam tyst läsning av en novell (exempeltext finns på 3.11, *Duell i sal 17*). Efter första läsningen kan man gemensamt diskutera texten på ett generellt plan. Jag brukar använda kontrasten mellan frågorna ”vad händer i texten” (= handlingen/fabeln) kontra ”vad handlar texten om” (= tolkningen/temat).

Eller så kan man förbereda specifika frågor till den text man valt att arbeta med. En viktig poäng att göra här är att eleverna bör tränas på att läsa om texten och att det inte räcker med enbart en läsning. Efter första läsningen bör man alltså ge utrymme för att eleverna läser texten igen, och man kan också arbeta med (ett urval av) de analysfrågor som finns på s. 188–189.

Lektion 2 (–3?)

Dela ut två till fyra andra noveller efter eget val. Man kan försöka tänka på att de överlappar på några sätt men skiljer sig på andra, exempelvis i liknande tema eller tid/miljö, men olika berättarperspektiv (eller vice versa). Eleverna får egen tid att bearbeta texterna med hjälp av papper och penna (att undvika datorarbete här kan vara bra med tanke på de störande effekter detta har på läskoncentration och läsförståelse). Detta arbete är tänkt som förberedelse för de efterföljande seminarier, det är alltså inte meningen att eleverna ska diskutera sina svar i detta steg.

Beroende på hur många/långa noveller man valt, hur fort eleverna läser och så vidare kan detta arbete göras på en eller ett par lektioner. Alternativt arbetar man med några av novellerna på lektionen och ger resten i läxa till seminarietillfället.

Uppgift – novellerna

1. Läs de utdelade novellerna.
2. Besvara dessa frågor skriftligt i din anteckningsbok.
 - Vad får vi veta om huvudpersonerna? För varje novell, skriv ner det du fått veta, och även det som du själv tror. Försök hitta "spår" eller belegg i texterna för vad du tror om karaktärerna. Citera gärna.
 - Vilka miljöer beskrivs i de olika novellerna? Hur framställs miljöerna?
 - Vad har novellerna gemensamt? Likheter i handling, berättarperspektiv, etc?
 - Vad skiljer dem åt?
3. Nästa lektion kommer vi att diskutera novellerna i grupper.

Lektion 3/4/5

Seminarier/poddar. Här kan man välja att antingen dela upp eleverna i seminariegrupper och sitta med när de diskuterar - eller låta dem själva spela in samtalen i form av poddar. Som alltid är det en fråga om hur mycket kontroll man vill ha över bedömningssituationen. Podd-inspelning ökar givetvis risken för att eleverna till exempel inte själva förberett sig utan kanske läser innantill från förberedda sammanfattningar. Sträva efter att uppmuntra ett naturligt samtal och inte förberedda upplästa texter. Ge inte eleverna seminariefrågorna i förväg för att minska risken för "inrepeaterade svar". Om man genomför seminarierna live kan man också följa upp frågorna. Om eleverna spelar in samtalet kan de få dem skriftligt precis före inspelningen.

Seminariefrågor:

1. Vilken av novellerna gillade du bäst? Försök att motivera varför och ge ett personligt omdöme. Det är helt ok om alla i gruppen har olika uppfattning här!
2. Turas om med att ge en snabb sammanfattning av novellerna (en var) och vad du uppfattar som huvudpoängen med berättelsen.
3. Försök gemensamt beskriva huvudpersonerna i de fyra novellerna. Försök också vara precis med varför du har uppfattningen att en karaktär är på ett visst sätt. Finns det "talande detaljer" som avslöjar mycket? Vad kan det vara i så fall? Några ledtrådar till vad personerna tänker som inte står uttryckt i texten? Om ni har olika uppfattningar kan ni diskutera varför.
4. Se nedan kännetecken för novellen. Diskutera om ni tycker att novellerna ni har läst stämmer in på denna beskrivning.

Faktaruta - novellens kännetecken

- en berättelse skriven i löpande text (prosa)
- kort till omfånget
- få personer
- en händelsekedja
- börjar ofta direkt i händelsernas centrum (in media res)
- kan ha en oväntad vändning i slutet (plot twist)

5. Finns det fler likheter mellan novellerna (förutom att det är noveller)? I handlingen, hur personerna reagerar eller hur historien berättas? Titta i texterna och ge exempel.
6. Om du skulle sätta en rubrik på häftet med de fyra novellerna, vad skulle det vara i så fall? Försök enas om ett förslag.

Planering romanläsning

Denna planering kan fritt anpassas efter olika böcker och bygger på att man läser en bok gemensamt över fyra veckor plus en bedömningsuppgift, antingen genom bokprov (se två exempel nedan) eller genom att elever skriver en sammanhängande text, till exempel en analys, eller en recension (se vidare i Patos 2.11, s. 111–118)

Vecka 1

Inledning. Introducera boken genom att till exempel läsa första kapitlet högt. Elev-erna får tid till att fortsätta läsa på egen hand. Läsläxa till nästa lektion ca 20 sidor.

Lektion 2: gemensam sammanfattning av inledningen och egen läsning. Ta upp planeringar, perspektiv och karaktärens etablering, läs exempelvis stycke 3.6 och 3.7 s. 160–168 och diskutera vad som stämmer in på romanen. Om man vill presentera författaren och/eller romanens historiska kontext kan man göra det här.

Vecka 2

Eleverna skriver egna frågor till texten, använd exempelvis modellen med frågor på, mellan och bortom raderna. Modellera gärna frågor för eleverna först så att de förstår skillnaden. Läsläxa till veckans andra lektion. Om man samlat in elevernas egna frågor kan man arbeta med dem i helklass nästa lektion. Använd minst halva lektionen till egen läsning, men inled gärna läspasset med en stunds högläsning för att eleverna ska komma in i texten.

Vecka 3

Dela in eleverna i mindre grupper och använd lektionstid till boksamtal i mindre grupper. Förbered diskussionsfrågor utifrån texten, eller låt eleverna styra samtalen mer fritt. Gör läsningen till något gemensamt. Under tredje "läsveckan" kan det också vara läge att tala om tid, dramatisk kurva, vändpunkt och så vidare eftersom bokens struktur börjat framträda allt tydligare. Se Patos 3.9–3.10, s. 173–179.

Vecka 4

Avslutning. Boken läses ut med avslutande diskussion. Tema och motiv kan diskuteras: 3.5 s. 157–159. Ofta kan detta illustreras av att läsa en dikt/kort novell med samma tema. Om man vill kan man också lägga in ett pass med kreativt skrivande här, till exempel att skriva en dagbokssida från någon annans perspektiv än huvudkaraktären.

Exempel på provuppgifter

Bokprov – karaktärsanalys (exempel)

*I Dina händer var fulla av liv av Suad Ali följer vi Noras liv från att hon var en liten flicka i Baidoa till hennes liv som ensamstående mamma i Sandviken.
Hur förändras Nora genom romanen?*

Skriv en **analys**. **Diskutera** hur Nora är som person i den *första delen*, i den *andra delen* och i den *avslutande delen*. Vilka problem har hon och hur hanterar hon dem? Vilka personer och relationer är speciellt viktiga för henne? **Analysera** hur hon utvecklas. Vilka händelser är betydelsefulla för henne och påverkar hennes utveckling? Är hon så att säga "samma person" i början av boken som i slutet? Kan man i så fall dra en slutsats om detta? Använd konkreta exempel från boken – ange sida. (OBS! Om du inte skriver med stöd i texten blir provet inte godkänt!)

Tänk på att din text ska vara *självbärande* – det innebär att man ska kunna förstå den utan att ha läst boken.

Skriv en sammanhängande text på ca 400–600 ord.

Bokprov – tid, miljö och perspektiv (exempel)

1. Berättelsen är **inte** återberättad i tidsordning utan hoppar fram och tillbaka flera gånger, och ibland berättas samma händelse ur flera olika perspektiv. Varför är berättelsen upplagd så tror du? Vilket intryck fick man som läsare av det sättet att berätta?
2. Miljön har en viktig plats i boken, på olika sätt. Man kan tala om både fysisk miljö och social miljö osv. **Beskriv** hur miljöer används i boken, du kan gärna dela upp det i t ex fysisk och social/psykisk miljö. **Resonera** om miljöns betydelse för berättelsen.
3. Berättarperspektiv. I boken får vi som sagt möta tre olika berättarjag. Hur märks det att det är olika personer som berättar (förutom att de så klart säger vad de arbetar med och så vidare)? Försök **beskriva** vad som skiljer de tre delarna åt. Använd exempel från texten (ange sida).

Planering filmanalys (3–4 lektioner)

Lektion 1

Introduktion. Arbetsmomentet förutsätter att eleverna redan är bekanta med grundläggande begrepp om dramatisk kurva, konflikt, miljö etc. Om man inte redan arbetat med detta kan man inleda med en lektion där man går igenom ett eller ett par av styckena 3.5–3.10 och gör några av de föreslagna övningarna som hör till texterna. Alternativt kan man som inledning göra uppgift 3 på s. 202 som en träningsuppgift i att analysera film innan man går vidare till att analysera en hel spelfilm.

Lektion 2–3

Filmvisning. (Kom ihåg att kolla upp så att skolan har visningsrättigheter för den film som valts.) Eleverna får var sitt ex av anteckningsunderlaget samt uppgiftsinstruktionen nedan.

Uppgift: Filmanalys

Utifrån ditt anteckningsunderlag, gör en beskrivning av filmen där du tar upp karaktärer, miljöer och berättarperspektiv. Vilken är den huvudsakliga konflikten? Finns det sidokonflikter? Hur är filmen uppbyggd (tid, dramatisk kurva, vändpunkt - se 3.9, s. 173)? Vad är filmens tema (3.5, s. 157)? Vad är filmens budskap? Hur hänger dessa delar ihop? (dvs speglas konflikt/tema i miljön? Bygger karaktärsbeskrivning upp spänning mot vändpunkten? etc). Avsluta med ett kort utlåtande om vad du tyckte om filmen, med en motivation utifrån ovanstående. Du kan titta i bokens kapitel 3.13, s. 196–201 för fler begrepp. Du ska presentera svaren som en sammanhängande text på ca 500 ord.

Lektion 4

Eleverna skriver samman sin analys. Beroende på avvägning mellan övningsuppgift och bedömningsuppgift kan man antingen låta eleverna skriva i öppen eller låst skrivyta.

Anteckningsunderlag för filmanalys

Titel på filmen:

Roller

Huvudperson(er)?

Bikaraktär(er)?

Antagonist?

Miljö, rekvisita/kläder

Återkommande miljöer? Inomhus/utomhus?

Kläder/saker som används och har betydelse?

Tid - händelseförlopp?

Sker allt i nutid? Växlar perspektivet? Hur?

Vändpunkt(er)?

Filmiskt berättande

Bildkomposition, kameravinklar, tagningar och klippning?

Ljud, ljus och musik?

Dialog och perspektiv

Konflikter? Relationer? Undertext?

4 – Språkriktighet

Tidsåtgång:

Som separat lektionsinnehåll 1–2 lektioner, annars som löpande i övrig skrivundervisning.

Centralt innehåll Gy25:

- Struktur och språkliga drag i olika typer av texter. Skriftspråkets normer för språkriktighet och vilka språkliga egenskaper som gör att en text fungerar väl i sitt sammanhang.

Kommentar: Språkriktighet och skriftspråkets normer samt vad som krävs för att en text ska fungera i ett sammanhang har redan tidigare funnits i det centrala innehållet. Skillnaderna i Gy25 är marginella.

Språkriktighet är ju något som man undervisar om hela tiden. Det bästa sättet är kanske att eleverna själva får träna på att få sina texter rättade och att successivt tränas i att rätta dem själva. Se exempelvis kapitel 2, under processkrivning. En genomgång av olika vanliga fel kan dock behövas ibland för att göra eleverna uppmärksamma på dem. I pdf:en finns ett förslag på presentation. Man kan gå igenom de olika momenten och samtidigt låta eleverna göra övningar i boken, till exempel efter att presentera generella regler om skiljetecken kan eleverna läsa i boken s. 210–213 och sedan göra övningarna på s. 214–215 och så vidare.

Som uppföljning kan man ge stycket i läxa och ge ett mindre läxförhör (se nedan) och/eller skriva ut elevernas egna texter och med lärobokens hjälp leta efter fel i texterna, kanske exempelvis efter att eleverna skrivit en “bedömningstext” - se i kapitel 2 “Skriva”.

Namn:

1. När sätter man ut punkt (eller annat stort skiljetecken)?
2. Sätt ut kommatecken i meningarna nedan:
 - Vi köpte bröd smör ost och äpplen.
 - Hallå där hur är läget?
 - Omar som hade köpt en ny bil kom på besök.
3. Kolon eller semikolon?
 - Det finns tre sorters lögner ____ lögner, förbannade lögner och statistik.
 - Förra veckan var stressig ____ det var tusen saker som skulle fixas.
4. Vad är "rak ordföljd"?
5. Vilka av följande sorters ord inleds INTE med versal (stor bokstav)?
Förnamn, veckodagar, geografiska platser, nationaliteter, titlar.
6. Vad är skillnaden mellan meningarna nedan?
"Kalle lagade sin cykel" – "Kalle lagade hans cykel"
7. Vilka ord ska skrivas ihop?
 - pool kanten
 - till exempel
 - last bil
 - före detta
 - ovan för
 - fel sökning
8. Sätt ut **de** eller **dem** på rätt ställe:
 - Eftersom köpt så mycket godis, hade inga pengar.
 - Åke lagade middagen åt .
 - Alida hör inte när ropar.
 - oroad sig alltid över att någon skulle ge svåra uppgifter.
9. Vad är fel i meningarna? Rätta dem med hjälp av ordföljd/sambandsord.
"Vi klär midsommarstången med barn från förskolan"
"Varor som förstörs av kunden eller äts i butiken polisanmäls"
"Försökte skriva teoriproov – åt annan person"
10. Hitta stavfelen:
 - Det ända han ville var att få sova.
 - Läs tidningen medans du väntar.
 - Jag har haft det lungt och skönt på semestern.
 - Hon kom inte hem förrrens det var mörkt.

Facit

1. När sätter man ut punkt? - Efter meningar som är påståenden. (1 p)
2. Sätt ut kommatecken i meningarna nedan: (1p)
 - Vi köpte bröd, smör, ost och äpplen
 - Hallå där, hur är läget?
 - Omar, som hade köpt en ny bil, kom på besök
3. Kolon eller semikolon? (1p)
 - Det finns tre sorters lögnar: lögnar, förbannade lögnar och statistik.
 - Förra veckan var stressig; det var tusen saker som skulle fixas.
4. Vad är "rak ordföljd"? - att subjektet i meningen kommer först/före predikatet (1p)
5. Vilka av följande ord inleds INTE med versal (stor bokstav)? (1p)
Förnamn, **veckodagar**, geografiska platser, **nationaliteter**, titlar
6. Vad är skillnaden mellan meningarna nedan? I den första meningen lagar Kalle sin egen cykel, i den andra lagar han någon annans. (1p)
"Kalle lagade sin cykel" - "Kalle lagade hans cykel"
7. Vilka ord ska skrivas ihop? (2p)
 - **pool kanten**
 - till exempel
 - **last bil**
 - före detta
 - **ovan för**
 - **fel sökning**
8. Sätt ut **de** och **dem** på rätt ställe: (2p)
 - Eftersom **de** köpt så mycket godis, hade **de** inga pengar.
 - Åke lagade middagen åt **dem**.
 - Alida hör inte när **de** ropar.
 - **De** oroade sig alltid över att någon skulle ge **dem** svåra uppgifter.
9. Vad är fel i meningarna? Rätta dem med hjälp av ordföljd/sambandsord. (4p)
"Vi klär midsommarstången med barn från förskolan"
Exempel: "Vi klär midsommarstången tillsammans med barn från förskolan"
"Varor som förstörs av kunden eller äts i butiken polisanmäls"
Exempel: "Kunder som förstör eller äter av varorna i butiken polisanmäls"
"Försökte skriva teoriproov - åt annan person"
Exempel: "Person försökte skriva teoriproov åt någon annan"
10. Hitta stavfelen:
 - Det **enda** han ville var att få sova.
 - Läs tidningen **medan** du väntar.
 - Jag har haft det **lugnt** och skönt på semestern.
 - Hon kom inte hem **förrän** det var mörkt.

Bildspel

Följande text är ett underlag till ett bildspel som du kan använda som inspiration till dina egna presentationer.

Språkriktighet

Skiljetecken

- Används för att skilja meningar och satser åt.
- Stora skiljetecken - punkt, utropstecken och frågetecken –avgränsar meningar.
- Små skiljetecken - komma, kolon, tankstreck, parentes med flera - används för att avgränsa delar inom meningen på olika sätt.

Meningsbyggnad

- En mening kan bestå av en eller flera satser. Den börjar med stor bokstav och slutar med punkt.
- En fullständig sats består av ”nån som gör något” – ett subjekt OCH ”något som görs” – ett predikat.

Olle cyklar.

Den gamla **telefonen ringer.**

Mannen, som har på sig en väldigt lång rock, **cyklar** långsamt på en jätterostig cykel i solskenet.

Ordföljd

Varför skriver du?

Talspråk utmärks av *rak ordföljd*.

Rak ordföljd: subjekt – predikat – objekt – adverbial
jag slängde potatisskalen i komposten

I skrift kan man däremot experimentera med ordföljden:

Potatisskalen slängde jag i komposten.

I komposten slängde jag potatisskalen.

Bindeord

Satser kan läggas ihop genom att använda ”bindeord” – konjunktioner.
Du binder då samman dem med till exempel: *men, och, samt, eller, medan*.

Olle cyklar **och** Pernilla äter goda mackor.

Olle cyklar **medan** Pernilla äter goda mackor.

Olle cyklar **men** Pernilla äter mackor.

Satser kan också SAMORDNAS på det här sättet!

Olle cyklar – Olle äter mackor → Olle cyklar och äter mackor?!

Vanliga fel

- Syftningsfel
- Pronomen (sin/hans & de/dem)
- Särskrivning
- Vanliga stavfel

Syftningsfel

Beror på att syftningen i en mening av misstag blir fel och hänvisar till fel subjekt eller objekt.

Det kan till exempel uppstå genom felaktig användning av relativa pronomen:

som och **vilket**

Jämför: ”Eleven sa *ingenting* som retade rektorn”

”Eleven sa *ingenting*, vilket retade rektorn”

Som syftar på *närmast föregående objekt*, men **vilket** syftar på föregående sats.

Pronomen

- Sin och hans/hennes

Sin syftar på subjektet i satsen: Anita bläddrar i **sin** bok = Anitas bok.

Hennes syftar på någon annan: Anita bläddrar i **hennes** bok = någon annans bok.

- De och dem

De är subjektet i satsen (de som gör något): **De** spelar bordshockey.

Dem är objekt (blir påverkade av det som görs): Eleverna slog **dem** i bordshockey.

Särskrivningar och stavfel

Kan leda till komiska effekter

”Kassa personalen rekommenderar”

”Min ända chans”

5 – Språkbruk

Tidsåtgång:

Beroende på uppgift och elevernas förkunskaper, fem till sex lektioner.

Centralt innehåll Gy25:

- Språk och språkanvändning med särskild betoning på språklig variation i talat och skrivet språk. Hur språklig variation hänger samman med geografisk och social bakgrund, ålder och kön samt hur makt, normer och identitet kan komma till uttryck i språkanvändning.

Kommentar: Språklig variation har funnits med i det centrala innehållet sedan tidigare. I föregående läroplan fanns dock skrivningar om digitaliseringens inverkan på språkbruk som nu har tagits bort. Istället har en skrivning om hur “makt, normer och identitet” kan påverka språkanvändning tillkommit.

Nedan finns två förslag på arbete med kapitlets innehåll, en muntlig uppgift och en skriftlig uppgift. Gemensamt för uppgifterna är att de kopplas till andra delar av kursinnehållet, kapitel 1 – Tala, respektive kapitel 2 – Skriva. I slutet finns ett prov som man kan använda antingen som läxförhör under tiden man arbetar med kapitlet eller som ett avslutande prov, beroende på upplägg. Till kapitlet hör också ett förslag på en presentation som kan användas för lärarens introduktion.

Uppgift som redovisas muntligt

Om man vill kan ämnesområdet presenteras med en muntlig uppgift där eleverna själva introducerar olika aspekter av språkbruk, till exempel de olika *lekterna*. En sådan uppgift finns beskriven i kapitel 1 – Tala. Efter det kan man välja om man vill fördjupa sig i någon del av kapitlet gemensamt, eventuellt dialekter eller skillnaden mellan formellt och informellt språk. Avsnittet kan följas upp med ett kort förhör/prov, se nedan.

Lektion 1

Översikt. Eleverna tittar igenom kapitlet för att orientera sig. Uppgiften presenteras. Läraren kan förbereda olika redovisningsämnen som eleverna kan välja mellan, eller använd följande:

Lånord	Dialekter
Svordomar	Genus och språk
Kronolekter	Informellt och formellt språk
Sociolekter	Digitalisering och språk

Lektion 2–4 +?

Eleverna arbetar med sina presentationer och redovisar – se eventuellt arbetsgång i kapitel 1 – Tala.

Lektion 5

Fördjupning – besök till exempel Institutet för språk och folkminnets dialektsida isof.se/dialekter, som har mängder av resurser för undervisning.

Lektion 2–4 +?

Läxförhör/prov.

Uppgift som redovisas skriftligt

Den här varianten bygger på att läraren går igenom innehållet mer grundligt och att eleverna sedan skriver en text utifrån kapitlet.

Lektion 1

Introduktion. Läs gemensamt texten i 5.1 och 5.2 (s. 231–237) i klassen, antingen enskilt eller som gemensam högläsning. Låt eleverna diskutera några språkfrågor i par eller smågrupper, exempelvis uppgift 1 och 2 s. 233 och/eller uppgift 1 på s. 238. Redovisa svaren i helklass. Om man har tid kan klassen redan här börja spåna på olika teser inom ämnet som sedan används till den argumenterande texten.

Lektion 2

Dialekter och annan språklig variation. En lektion om språkvarietet och dialekter. Ett underlag för powerpoint finns senare i det här lärarmaterialet. Läxa att läsa igenom s. 239–260 + läxförhör.

Lektion 3

Skriv en argumenterande text. Om eleverna redan är bekanta med argumenterande text och referat kan de skriva en text där de tar ställning i olika språkfrågor. Som underlag kan man använda artiklar från exempelvis Språktidningen som brukar ha en mängd populärvetenskapliga artiklar om olika språkfrågor. Som tes kan man till exempel använda *”bevara våra svenska dialekter”* eller *”svordomar är viktiga för ett uttrycksfullt språk”* eller någon annan språkfråga som verkar engagera eleverna.

Introducera skrivuppgiften och läs igenom den/de artikel/ar som ska användas. Se upplägg för arbetsgång och uppgiftsinstruktion i kapitel 2 – Skriva.

Språk och identitet – prov

1. Språk och identitet.

Vad är sant? Ett alternativ är korrekt. (2p)

- a. De flesta människor anpassar inte sitt språk utan talar alltid likadant i alla sammanhang för att framhäva sin egen identitet.
- b. Ditt sätt att tala kan avslöja saker om dig som exempelvis hur gammal du är och varifrån du kommer.
- c. Det är ganska ovanligt att grupper utvecklar speciella ord för saker som är viktiga i gruppen.
- d. Gruppsspråk används främst av ungdomar och människor i lågstatusyrken.

2. Dialekter (6p)

- a. Vad är utmärkande för dialekter? Förklara hur man kan definiera en dialekt.
- b. Hur ser situationen ut för dialekter i Sverige i dag?

3. Sociolekter (4p)

Förklara vad sociolekt är och hur den kan hänga ihop med andra varieteter ("lekter").

4. Kronolekter (2p)

Vad stämmer om kronolekter? Ett alternativ är korrekt.

- a. Ett exempel på kronolekt är att ungdomar har ett högre taltempo och gärna använder nya lånord/slang.
- b. Ett exempel på kronolekt är att äldre pratar bättre svenska.
- c. Ett exempel på kronolekt är att äldre inte talar dialekt i samma utsträckning längre.
- d. Ett exempel på kronolekt är att det bara är ungdomar som svär och använder slangord.

5. Makt & normer (4p)

Hur kan makt och samhällsnormer påverka språket? Ta upp ett par exempel.

6. Formellt och informellt. (4p)

Nämn några skillnader mellan formellt och informellt språk (både i tal och skrift). Använd gärna egna exempel.

7. Språk och sociala medier. (6p)

Hur har den ökade användningen av internet i allmänhet och sociala medier i synnerhet påverkat språket?

Språk och identitet – Facit

1. Språk och identitet. (2p)

Vad är sant? Ett alternativ är korrekt.

- b. Ditt sätt att tala kan avslöja saker om dig som exempelvis hur gammal du är och varifrån du kommer.

2. Dialekter (6p)

- a. Vad är utmärkande för dialekter? Förklara hur man kan definiera en dialekt.
Geografiskt avgränsade skillnader i uttal och ordförråd. I Sverige räknar man med sex större dialektområden.
- b. Hur ser situationen ut för dialekter i Sverige i dag?
Försvagad ställning pga ökat resande, inflyttning till städerna och riksspråk i tv.
Men även populärt med dialekter i exempelvis reklam

3. Sociolekter (4p)

Förklara vad sociolekt är och hur den kan hänga ihop med andra varieteter ("lekter").
Ett språkbruk som används inom en social grupp. Användningen av olika språkliga varianter som till exempel dialekt kan vara ett sätt att markera tillhörighet till gruppen = sociolekt.

4. Kronolekter (2p)

Vad stämmer om kronolekter? Ett alternativ är korrekt.

- a. Ett exempel på kronolekt är att ungdomar har ett högre taltempo och gärna använder nya lånord/slang.

5. Makt & normer (4p)

Hur kan makt och samhällsnormer påverka språket? Ta upp ett par exempel.
(Exempel) Makt = kan använda bestämd/sträng ton och befallningar.
Normer = män använder mer dominant språk, kvinnor är mer försiktiga.

6. Formellt och informellt. (4p)

Nämn några skillnader mellan formellt och informellt språk (både i tal och skrift).
(Exempel) Subjektivt och personligt vs objektivt och opersonligt. Slangord och kraftuttryck vs korrekt språkbruk. Humor och skämt vs seriöst.

7. Språk och sociala medier. (6p)

Hur har den ökade användningen av internet i allmänhet och sociala medier i synnerhet påverkat språket?
(Exempel) Emojier istället för kroppsspråk, förkortningar, ofullständiga meningar, även skrivet språk blir informellt och talspråksaktigt.

Bildspel

Följande text är ett underlag till ett bildspel som du kan använda som inspiration till dina egna presentationer.

Språksociologi

– hur du säger det du säger

Identiteten påverkar språket

Geografiskt ursprung → Dialekt

Status → Sociolekt

Kön → Sexolekt

Ålder → Kronolekt

Personliga preferenser → Idiolekt

Situation → Register

Språkliga varieteter

- Ger sekundär information om det som sägs (varifrån talaren kommer, hur gammal hen är etc.).
- Märks främst i talspråk.
- Flera olika varieteter kan användas samtidigt.
- Kan vara frivilliga – talaren kan välja att använda dem beroende på situationen.

Att välja mellan pappsen, pappa eller far

- Beroende på faktorer som ålder, kön, social grupp, situation etc. gör vi olika medvetna eller omedvetna val.
- I informella situationer pratar vi mer ”naturligt”, formella situationer kräver mer kunskap och kontroll.
- Vissa teorier hävdar att grupper med högre social status har tillgång till en bredare repertoar av språkliga varieteter.

Vad är skillnaden mellan en dialekt och ett språk?

Dialekt

- Det finns ingen vetenskaplig ”gräns” för skillnaden mellan dialekt och språk. I praktiken handlar det om nationsgränser och språkpolitik.
- Institutet för språk och folkminnen definierar dialekt så här:
”I dagligt tal använder man ofta begreppet dialekt som en motsats till föreställningen om ett standardspråk (riksspråk) som är helt utan lokala språkdrag.”

Skala:

Lokal dialekt → Regional dialekt →
Regionalt standardspråk → Neutralt standardspråk

Några frågor

Titta på sidan 242–244 i Patos. Svara i dinlogg.

- 1) Vad är en dialekt? Vad är skillnaden mellan dialekt och språk?
- 2) Hur har dialekterna förändrats och varför?
- 3) Vilka dialektområden finns det?
- 4) Har du själv någon dialekt? Vad tycker du själv om den i så fall?

6 – Källkritik

Tidsåtgång:

Beroende på upplägg, en till tre lektioner, som inte behöver läggas samtidigt utan kan planeras in fristående under läsåret.

Centralt innehåll Gy25:

- Informationssökning och värdering av information från olika typer av texter. Sammanfattning och kritisk läsning av texter från olika typer av källor.

Kommentar: Värdering av information och källkritik har funnits redan tidigare i läroplanen i svenska. Skillnaden i Gy25 är att man ersatt begreppet “källkritik” med “värdering av information”, att “informationssökning” tillkommit, men att “upphovsrätt och integritet vid digital publicering” tagits bort.

Kapitlet innehåller många praktiska övningar som man kan använda separat vid olika tillfällen. Kanske kan det vara lämpligt att gå igenom några övningar inför någon större uppgift där eleverna förväntas göra lite research själva, till exempel inför en presentation eller att skriva en debattartikel. En annan idé kan vara att lägga arbetet med detta kapitel som en uppstart i början på läsåret, kanske tillsammans med kapitel 5 om språkriktighet och/eller ett par lektioner som handlar om studieteknik. På så sätt blir det som en liten introduktionskurs till att studera på gymnasiet.

Källkritikens dag infaller den 13/3 och även då kan det passa att lägga in en eller ett par lektioner om källkritik. Internetstiftelsen brukar tillhandahålla material och där kan man också hitta hela lektionsplaneringar. Sök på “digitala lektioner”.

Lektion 1

Eleverna har säkert talat om källkritik tidigare. Ett sätt att introducera ämnet kan vara att låta dem själva värdera hur källkritiska de är med hjälp av frågorna på s. 267. Man kan också be dem att dela med sig av egna upplevelser av saker de har sett online eller hört om via kompisar som sedan visat sig vara falskt och vad de har lärt sig om källkritik den vägen. Låt dem sedan testa vad de kan om källor genom att göra övningarna 2, 3 och/eller 4 på s. 279–280. Vill man komplettera lektionen med något lättsamt kan man till exempel ta upp gamla aprilskämt från SVT (finns på svtplay.se). Även urplay.se har massor av material om källkritik, bland annat om satirsidan “Storken Nyheter” som lurade mängder av människor på sociala medier.

Lektion 2

Om man vill kan man gå igenom faktainnehållet i kapitlet med en presentation (se separat förslag). Låt eleverna diskutera och göra exempelvis 1, 2 och/eller 5 på sidan 272–273. Bestäm om eleverna ska redovisa sina resultat skriftligt eller muntligt.

Lektion 3

Om man vill göra en separat lektion om "konsumentkunskap" kan man använda innehållet i kapitel 6.4 till en lektion. Låt eleverna själva läsa igenom kapitlet och göra övningarna på s. 285. Om man vill kan man låta eleverna framföra samtalen i övning 1 och 2 inför klassen som en träning/förberedelse för egna presentationer och redovisningar. Man kan också samtidigt passa på att diskutera hur olika bloggare och influencers säljer in budskap, med text på s. 277 samt övningen "Influencerresor" på s. 280. Här kan man också passa på att ta upp begrepp som produktplacering och "content farming". Sidan Bloggbevakning.se är en bra resurs för att hitta material om detta.

Bildspel

Följande text är ett underlag till ett bildspel som du kan använda som inspiration till dina egna presentationer.

Att söka och värdera information

Pålitliga källor

- Kan kontrolleras
- Samstämmiga med andra källor
- Aktuella/relevanta
- Vilket är syftet?

Olika typer av källor

- Uppslagsverk
- Dagspress
- Läro-/fackböcker
- Experter
- Egna kunskaper och erfarenheter
- Internet

Sökstrategier

- Avgränsa: välj rätt sökord.
- Sök i databaser med inriktning på din fråga.
- Relevanta sökträffar: sålla bort sponsrat material etc.
- Aktuellt material: filtrera bort inaktuella artiklar.

Värdera källan

- Primärkälla = första gången något publiceras
- Sekundärkälla = har läst, sett eller hört primärkällan
- Tredjepartskälla = bygger på uppgifter från sekundärkällan

Källkritiska frågor

- Varifrån kommer informationen?
- Är det rimligt?
- Vad är syftet?
- När skapades materialet?
- Hur ser sidan ut?

Diskussionsuppgifter

- När, hur och till vad använder du källor?
- Vilka källor är användbara till vilken typ av information?
- Vad bör man tänka på när man använder olika typer av källor?

7 – De litterära epokerna

Tidsåtgång:

Beroende på vilket förslag man väljer, cirka en lektion till introduktion av arbetet, två till fyra lektioner för elevernas arbete och eventuella presentationer och eventuellt en lektion till uppföljning/läxförhör/prov. Sammanlagt två till tre veckor.

Centralt innehåll Gy25:

- En översikt över de litterära epokerna.

Kommentar: Nytt för Gy25 är att de litteraturhistoriska epokerna introduceras redan på första nivån i årskurs ett. Här är det fokus på översiktlig kunskap och orientering snarare än fördjupning, eftersom epokstudierna återkommer på nivå 2.

Kapitelinnehållet kan därför presenteras på flera olika sätt och i kombination med annat kursinnehåll. Här nedan presenteras tre olika förslag.

Planering, förslag 1

Detta förslag fokuserar på skrivande och använder de litterära epokerna som utgångspunkt för att eleverna skriver en egen text. **Bedömningsuppgift:** läxförhör + argumenterande text.

Lektion 1

Gå först igenom anteckningsteknik med eleverna, till exempel med Cornell-metoden. De litteraturhistoriska epokerna presenteras ganska utförligt i en föreläsning (om man vill kan man använda separat underlag för bildspel) där eleverna får ta egna anteckningar. Efteråt kan man låta eleverna jämföra vad de har skrivit upp under föreläsningen och titta i boken. Låt dem diskutera om de har missat att skriva upp något viktigt. Läxa att läsa på kapitlet + egna anteckningar.

Lektion 2

Eventuellt ett kortare läxförhör (muntligt eller skriftligt) + introduktion av skrivuppgift.

Uppgiftsinstruktion:

Du ska skriva en argumenterande text där du ska välja en av de litteraturhistoriska epokerna och argumentera för att den är den bästa/mest intressanta. Du ska ta upp fakta om när epoken inföll, vad som är typiskt under den tiden, någon känd författare och så vidare men du kan också använda känslöargument som dina egna åsikter (patosargument). Din tes är "Alla borde lära sig mer om epoken X!" och du bör ha minst två argument och ett motargument. Titta i boken på s. 119–134 för tips på att skriva argumenterande text. Använd boken som källa, men du kan också fråga din lärare om tips på mer material för fördjupning.

Tänk på att din text ska ha inledning och avslutning. Den bör bli ca 600–800 ord.

Lektion 3–4

Eleverna skriver egna texter i låst skrivyta.

Planering, förslag 2

Detta förslag fokuserar på läsning och använder lärobokstexten som utgångspunkt för att arbeta med lässtrategier. **Bedömningsuppgift:** referatskrivande i par/prov.

Lektion 1

Eleverna läser sammanfattningen på s. 288–289. Låt dem diskutera i grupper om de känner till några av de titlar eller författare som nämns sedan tidigare. Rita eventuellt upp en tidslinje på tavlan där epokerna kan skrivas in tillsammans med andra historiska händelser som eleverna själva har koll på.

En kort diskussion om vikten av förkunskaper för läsförståelse kan leda in på användningen av lässtrategier. Läs gärna s. 139–140 om lässtrategier för faktatexter tillsammans med eleverna.

Lektion 2–3

Eleverna läser själva kapitel 7 och svarar på frågorna i slutet av varje del, antingen för hand eller i låst skrivyta. Läs kapitlet + ta ut nyckelord i texten + svara på frågorna. Jämför svaren i par och skriv sedan ett gemensamt referat. Se instruktion nedan.

Uppgiftsinstruktion:

Ni ska gemensamt skriva referat till tre av texterna om de litterära epokerna. Ni kan bestämma gemensamt vilka epoker ni väljer ut. Varje referat bör bli ca 60–70 ord. Titta i boken på s. 107–109 för tips på att skriva referat. Tänk på att referatet ska bli sakligt, ta upp det viktigaste och att du ska referera till författaren av Patos – Henrik Gustavsson.

Lektion 4

Om man vill ha något individuellt bedömningsunderlag kan man också lägga in ett avslutande prov här.

Planering, förslag 3

Detta förslag fokuserar på muntliga presentationer, antingen i samband med kapitel 1 eller fristående. **Bedömningsuppgift:** redovisning/läxförhör.

Lektion 1

De litteraturhistoriska epokerna presenteras ganska kortfattat i en föreläsning för översikt (om man vill kan man använda separat underlag för bildspel) + presentation av uppgiften.

Lektion 2–3

Eleverna får göra egna presentationer om litteraturhistoriska epoker (se uppgift i kapitlet om tal).

Lektion 4–5 (beroende på gruppstorlek)

Redovisningar.

Lektion 6

Läxförhör/prov på kapitlet.

Frågesport – Jeopardy (en lektion)

Uppgiften kan exempelvis användas som repetition för att befästa kunskaper eller som alternativ till ett skriftligt läxförhör.

Lektion 6

Instruktioner:

Ämnena + poängen projiceras eller skrivs upp på tavlan i ett rutmönster enligt nedan. Dela in eleverna i grupper om 3–5 personer och lotta vem som börjar. Den grupp som börjar får välja ämne och poängnivå. Svarar de rätt får de välja en fråga till. Svarar de fel går frågan till den grupp som snabbast ropar sitt namn. Svarar de rätt får denna grupp välja ämne nästa gång och så vidare. För att få lite rotation får dock inte samma grupp välja ämne mer än två gånger i rad utan då övergår frågan till nästa grupp. När ett ämne + poängnivå är taget stryks det från tavlan.

Antiken	Medeltiden	Renässansen	Upplysningen	Romantiken	Realismen	Modernismen
100	100	100	100	100	100	100
200	200	200	200	200	200	200
300	300	300	300	300	300	300
400	400	400	400	400	400	400
500	500	500	500	500	500	500

Antiken

100: De tre genrerna man delade in litteratur i under antiken.

– *Vad är lyrik, dramatik och epik?*

200: Mannen som seglade vilse på väg hem till Ithaka i Homeros berättelse.

– *Vem är Odysseus?*

300: Euripides omdebatterade skådespel som handlar om en kvinna som dödar sina barn.

– *Vad är Medea?*

400: Denna poet har skrivit dikten som idag är känd som "Fragment 31".

– *Vem är Sapfo?*

500: Detta årtal markerar slutet för antiken i och med att Västrom faller.

– *Vad är 476 e. Kr?*

Medeltiden

100: Han vandrar genom helvetet, skärselden och paradiset i "Den gudomliga komedin".

– *Vem är Dante (Alighieri)?*

200: De dricker en kärleksdryck av misstag.

– *Vilka är Tristan och Isolde?*

300: Kulturen och litteraturen dominerades av detta under medeltiden.

– *Vad är kyrkan/religionen?*

400: Den är världens första novellsamling.

– *Vad är Decamerone?*

500: De teman som var viktiga i riddarromanerna.

– *Vad är ära, lojalitet och plikt?*

Renässansen

100: Han har skrivit både "Macbeth" och "Hamlet".

– *Vem är Shakespeare?*

200: En uppfinning som fick stor betydelse för litteraturen under renässansen.

– *Vad är boktryckarkonsten?*

300: Ett skådespel om ungdomar som förälskar sig i varandra trots att deras familjer är bittra fiender.

– *Vad är Romeo och Julia?*

400: Miguel de Cervantes figur kallas också "riddaren av den sorgliga skepnaden" och har Sancho Panza som vapendragare.

– *Vem är Don Quijote?*

500: En svensk adelskvinna som skrev en berömd dagbok.

– *Vem var Agneta Horn?*

Upplysningen

- 100: Han led skeppsbrott och levde på en ö i 28 år enligt Daniel Defoes roman, som även gett namnet till en populär dokusåpa.
– *Vem är Robinson Crusoe?*
- 200: Det århundrade när upplysningen infaller (och som avslutas med franska revolutionen).
– *Vad är 1700-talet?*
- 300: Han presenterade naturvetenskapliga lagar och matematiska bevis, vilket ledde till ökat intresse för vetenskap och förnuft.
– *Vem var Newton?*
- 400: En ung och naiv karaktär som reser runt i världen för att testa påståendet att vi “lever i den bästa av världar”.
– *Vem är Candide?*
- 500: En svensk poet som blev särskilt känd för sin vassa satir, men eftersom hon inte tyckte om berömmelse skrev hon under pseudonym.
– *Vem var Anna Maria Lenngren?*

Romantiken

- 100: Han skapade ett monster av likdelar som han väckte till liv med hjälp av elektricitet.
– *Vem var Victor Frankenstein?*
- 200: Hon skrev världens första science fiction-roman som 19-åring.
– *Vem var Mary Shelley?*
- 300: Han var missbrukare och greps för fylleri, men har också skrivit många berömda dikter på svenska.
– *Vem var Stagnelius?*
- 400: Det var teman som blev intressanta under romantiken.
– *Vad är naturens skönhet/sorg, längtan och passion/det övernaturliga och mystiska/det exotiska?*
- 500: Han skrev en lång dikt om en sjöman som dödar en albatross.
– *Vem var Samuel Taylor Coleridge?*

Realismen

- 100: En samhällsutveckling under andra halvan av 1800-talet som gjorde att fler och fler flyttade till städerna.
– *Vad är industrialismen?*
- 200: Han har skrivit en av världens mest berömda böcker – Brott och straff.
– *Vem är Dostojevskij?*
- 300: Vanliga teman i hennes böcker är äktenskap, social status och kvinnlig självständighet.
– *Vem är Jane Austen?*
- 400: Realismen vidareutvecklades till detta när författare ville dissekera samhällets baksida med hjälp av vetenskapliga metoder.
– *Vad är naturalism?*
- 500: Han utvecklade vad som kallas experimentell roman där även tabubelagda ämnen skildras.
– *Vem var Émile Zola?*

Modernismen

100: Kafkas mest kända roman om en man som blir häktad utan att förstå varför.

– *Vad är Processen?*

200: Hon skrev en bok om en utflykt till en fyr som inte blir av.

– *Vem är Virginia Woolf?*

300: Detta bröt författare mot under modernismen.

– *Vad är litterära och konstnärliga normer?*

400: En litterär form som växer fram under modernismen och som skildrar en karaktärs inre monolog.

– *Vad är stream of consciousness?*

500: En 800 sidor lång bok som bland annat handlar om att gå på toaletten, äta middag och gå hem genom Dublin.

– *Vad är Ulysses?*

Bildspel

Följande text är ett underlag till ett bildspel som du kan använda som inspiration till dina egna presentationer.

De litterära epokerna

En kort översikt

Litteraturhistoriska epoker

- Antiken, cirka 700 f.Kr–500 e.Kr.
- Medeltiden, cirka 500–1400
- Renässansen, cirka 1350–1650
- Upplysningen, cirka 1700–1790
- Romantiken, cirka 1790–1850
- Realismen och naturalismen, cirka 1850–1900
- Modernismen, från 1900–

Antiken, cirka 700 f.Kr–500 e.Kr.

- Länder: Grekland och Italien (Rom)
- Mytologi, konst, filosofi blomstrade
- Tre genrer: lyrik, epik, dramatik
- Homeros – **Iliaden** och **Odysséen** – epos = långa berättelser
- Euripides – **Medea** – dramatik
- Sapfo – dikter endast bevarade som *fragment*

Medeltiden, cirka 500–1400

- Länder: Italien och Storbritannien
- Religionen och kyrkan blev centrala
- Riddarromaner om trohet och plikt
- Pesten/digerdöden stark influens på kulturen
- **Tristan och Isolde** – Riddarroman
- Dante och **Den gudomliga komedin** = religiös världsbild – livet efter detta
- **Decamerone** – den första novellsamlingen.

Renässansen, cirka 1350–1650

- Länder: Italien, Storbritannien och Spanien
- Nyväckt intresse för antikens konst och kultur
- Läskunnigheten ökar och boktryckarkonsten uppfinns = ökad informationsspridning
- Reformationen
- Världens första roman: **Don Quijote** av Miguel de Cervantes
- Den elisabetanska teatern förändrar dramatiken – William Shakespeare

Upplysningen, cirka 1700–1790

- Länder: Storbritannien och Frankrike
- Naturvetenskapliga genombrott av Galilei, Newton och Linné ledde till en ny syn på vetenskaplighet – *empiri*
- Ny guldålder för filosofi och samhällsvetenskap
- Journalistiken föds
- Fiktiva reseberättelser blir populära – **Robinson Crusoe**
- Satir och samhällskritik – **Candide**

Romantiken, cirka 1790–1850

- Länder: Tyskland och Storbritannien
- Intresset ökar för naturmystik, övernaturlighet, andlighet som en motreaktion mot upplysningens saklighet
- Historiska romaner
- Lyrik blir en viktig genre: Keats, Wordsworth, Coleridge, Stagnelius och Tegnér
- Skräckromantik: Shelley (**Frankenstein**), vampyrberättelser
- Känslostormar och dramatiska naturbeskrivningar: Goethe (**Den unge Werther**)

Realismen och naturalismen, cirka 1850–1900

- Länder: Storbritannien, Frankrike och Ryssland
- Vanliga människor i vardagliga miljöer, sociala orättvisor
- ”Objektiva”, litterära beskrivningar som vetenskaplig metod = naturalism
- Psykologisk realism – Dostojevskij
- Kvinnans situation och frigörelse – Jane Austen
- Naturalism – Émile Zola

Modernismen, från 1900 –

- Första världskriget innebar en stor omvälvning i kultur och konst
- Utanförskap och identitetskris
- Brytandet av alla konstnärliga och språkliga normer
- Stort antal “ismer” – dadaism, expressionism, surrealism etc.
- Experiment först i lyrik, sedan även i romanform
- James Joyce och Virginia Woolf: nya litterära uppfinningar, till exempel “stream of consciousness” och “point of view-teknik”
- Kafka – tillvarons absurditet